

PIŠE:
MUHAREM
OMERDIĆ

Ešref-efendija Kovačević 1924-1996.

Mr. Ešref-efendija Kovačević

Ešref Kovačević je rođen 1. oktobra 1924. godine u Kovačevićima kod Glamoča. Roditelji su mu Abas-efendija i Habiba, zvana Hanumica.

Nakon osnovne škole i mekteba, upisao se u Gazi Husrev-begovu medresu. Po završetku Medrese, 1944. godine upisuje Višu islamsku šerijatsko-teološku školu u Sarajevu, ali je nije završio jer ju je komunistička vlast zatvorila 1945. godine.

Početkom maja 1949. godine je uhapšen i osuđen. U zatvoru i na prisilnom radu (Sarajevo, Travnik, Kupres, Breza, Pajtov Han) je proveo 27 mjeseci.

Godine 1952. upisuje Filozofski fakultet u Sarajevu, Odsjek Orijentalne filologije i historije naroda Jugoslavije. Sam se školovao praveći i prodajući radne rukavice. Diplomirao je 1958. godine. Ponudeno mu je mjesto asistenta za turski jezik na Filozofskom fakultetu u Sarajevu. Uslov je bio da se učlani u Komunističku partiju. Ponudu je odbio.

Postdiplomski studij historije, na Filozofskom fakultetu u Beogradu, je upisao 1967. godine. Završio ga je 1971. godine odbranom magistarskog rada: *Granice bosanskog pašaluka prema Austriji i Mletačkoj republici po odredbama Karlovačkog mira*.

Radni angažman

Po odsluženju vojnog roka od 1. januara 1946. prihvata imamsku dužnost u džematu Vratnica kod Visokog. Ponovo je mobilisan od 1947. do 1948. godine.

Neko vrijeme je radio u preduzeću "Metaleksport". Godine 1960. zapošljava se kao asistent na Orijentalnom institutu u Sarajevu gdje ostaje do penzionisanja, 1989. godine.

Od 1971. do 1977. godine honorarno je radio kao asistent za turski jezik na Filozofskom fakultetu u Sarajevu, na Katedri za orijentalne jezike za studente zadnje dvije godine studija. U Gazi Husrev-begovoj medresi je predavao islamsku kaligrafiju u periodu od 1977 do 1982. i od 1988. do 1989. godine. Na Islamskom teološkom fakultetu u Sarajevu je bio honorarni predavač od 1978. do 1980. godine.

Preselio je na Ahiret 2. marta 1996. godine, u Sarajevu. Dženaza profesora Kovačevića bila jedna od velikih sarajevskih dženaza. Namaz je predvodio reisu-l-ulema dr. Mustafa-efendija Cerić. U *Preporodu* (br. 3/586 od marta 1996) pod naslovom: "I ja dadoh sve što god sam mog'o dati...", Aziz Kadribeović je napisao da odavno Sarajevo nije priredilo tako imponozantan i dostojanstven posljednji ovozemaljski oproštaj. Gotovo čitav grad, zajedno sa onima koji su došli iz bliže i dalje okoline, zahvalilo mu se noseći ga u tabutu na uzdignutim rukama. Mezar sa nišanima

mu je u haremu Sarač Ismailove džamije u Sarajevu.

Duhovna zaostavština

Djelovao je na više naučja: orijentalistike, historije, kulturne historije Bošnjaka, islamskih nauka i kaligrafije. U svima je ostavio hvale vrijedan doprinos.

Mnoge svoje radove je objavio. U zaostavštini su mu ostali neki neobjavljeni radovi. Nije moguće u ovome tekstu navesti bibliografiju njegovih radova. Za to je potrebna ozbiljna znanstvena studija, pa ćemo spomenuti samo neke važnije naslove:

Granice bosanskog pašaluka prema Austriji i Mletačkoj republici po odredbama Karlovačkog mira (Sarajevo, 1973), *Huduđnama Bosanskog vilajeta prema Austriji poslije Karlovačkog mira* (Prilozi za orijentalnu filologiju, sv. 20-21, 365-436), *Muhimme defteri*, (Orijentalni institut, Sarajevo, 1985), *Oblast Brankovića na Kosovu* (koautor sa prof. Hamidom Hadžibegićem i dr. Ademom Handžićem, Sarajevo, 1972), *Jedan dokument o dervišima* (Prilozi za orijentalnu filologiju, sv. 22-23, 1976), i dr.

Bavio se i prevodenjem, pa ćemo navesti nekoliko takvih naslova:

Dr. Halil Inaldžik: *Pitanje Segedinskog mira i kriza turske države 1444. godine* (Prilozi za orijentalnu filologiju, sv. 12-13, 269-306), Ismail Erena: *Turska štampa u Jugoslaviji* (Prilozi za orijentalnu filologiju, sv. 14-15), Yašar Kemal (Kemal Sadik Gokceli) *Pobunjenik sa Torosa* (zajedno sa prof. Nedimom Filipovićem, Sarajevo, 1966), Sabahtin Alija i Orhan Kemal: *Pripovjetke* (Split, 1985), Sabit Užičanin: *Miradžija* (Sarajevo, 1990), i dr.

Njegov doprinos islamskoj kaligrafiji kod nas je izuzetno značajan. Radio je kaligrafiju ne samo levhi, nego i džamijskih enterijera, zidnih i historijskih napisa, tariha i nišana. Nažalost, veliki broj njegovih levhi i napisa je nestao u protekloj srpsko-hrvatskoj agresiji na našu domovinu. U jednoj prilici mi je, na listu papira, dao popis lica ili ustanova gdje se nalaze njegove levhe u broju većem od stotinu. Njihov broj je daleko veći. Neke od levhi su velikog formata i imaju visoku umjetničku i drugu vrijednost. Boraveći jedne prilike u Istanbulu, u Plavoj džamiji je primijetio na jednoj levhi grešku i upozorio na to imama, pa mu je on dozvolilo, znajući ko je, da je otkloni. Za dostignuća u ovoj umjetnosti primio je brojna domaća i međunarodna priznanja. Bile su brojne izložbene postavke njegovih kaligrafskih djela, npr. ratne 1994. godine, u Sarajevu se jedna izložba produžavala pet puta.

Njegov mevludski spjev *Muhammed Resulullah* u šest je izdanja objavila Islamska zajednica u BiH, počevši od 1981. godine. Ovaj mevludski spjev su

imami i džematlije brzo prihvatili i dugi niz godina se izvodio, u različitim povodima, u džamijama i domaćinstvima. Drugo izdanje Mevluda je bilo dođano i dopunjeno novim poglavljima. Biografija Allahovog Poslanika, a.s. se u ovom djelu zasniva na autentičnim izvorima što u većini mevludskih spjevova nije baš tako. Posvetio ga je svojim roditeljima.

O ovom njegovom djelu, kojim se ponosio, izjasnili su se vrlo afirmativno uvaženi recenzenti do čije riječi se drži. Tako je prof. dr. Fehim Nametak napisao: "Djelo Ešrefa Kovačevića je ne samo religiozno-književno djelo, nego i djelo iz oblasti islamske edukacije u tolikoj mjeri što je svaki stav, svaka rečenica, svaki stih nepobitna činjenica koja može biti dokazana Kur'anom, hadisom ili najpouzdanijom literaturom iz oblasti povijesti islama". Akademik Muhamed Filipović je, između ostalog, zapisao: "Ovaj Mevlud pisan je nadahnutu, lijepim našim jezikom i uzvišenim stilom, kako to priliči temi i kako tradicija nalaže". Kod prof. dr. Jusufa Ramića "mevludski spjev Ešrefa Kovačevića ima, i po stilu i po sadržaju, neprocjenjivu vrijednost". Prof. dr. Nerkez Smailagić je kazao: "Imao sam prilike dosada pročitati više mevluda, i naših i stranih. Ovaj me se najviše dojmio i svojom cjelovitošću, a opet, i svojom ljepotom pjesničkog iskaza". U svojoj recenziji je i prof. dr. Lamija Hadžiosmanović dala visoku vrijednost ovom pobožnom spjevu.

Veliki doprinos profesora Kovačevića je bio sastavljanje i pisanje Sufare koja se dugi niz godina koristila kao udžbenik za mektebe u poučavanju i opisivanju polaznika u kur'anskom - arapskom pismu. Profesor je održao po Odborima IZ-e i Udruženju ilmije mnogo seminara i davao instrukcije imamima, muallimima i vjeroučiteljima o tome kojom metodom koristiti Sufaru. Sam je održavao kurseve za učenje Kur'ana za srednjoškolce, studente, pa i stariju populaciju. Poznat mu je bio kurs koji je održavao u Tabackom mesdžidu u Sarajevu gdje je bilo najviše studentske omladine. Brzo i sa lakoćom je poučavao svoje polaznike kur'anskom pismu i osamostavljivao ih u učenju Kur'ana. Ponosio se ovim svojim radom.

Njegov posljednji rad je bio prepis Kur'ana, a.s. Bila mu je želja da nađe donatora za štampanje te da cijeli tiraž podijeli besplatno. To se i ostvarilo, nakon njegove smrti, 13. januara 1999. godine. Štampan je njegov rukopis u Istanbulu u suizdavstvu MDD "Merhamet" i "Isar-vakufa" i besplatno podijeljen muslimanima.

Prof. Salih-efendija Trako napisao je tekst "Moje drugovanje sa Ešrefom Kovačevićem" u kome je evocirao svoja

sjećanja na Ešref-efendiju: "On se u svaki posao unosi svim snagama, svim bićem i sposobnostima bez ostatka, jednako kada je radio vlastiti posao, kao i kada bi drugom pomagao; a bio je spreman pomoći i pomagao je bez računa, bez rezerve, bez dunjalučkih kalkulacija što se kaže 'illah - fillah' i to je bila njegova česta praksa, to je bila njegova karakterna osobina, on drukčije nije ni htio, ni mogao, on je jednostavno bio dosljedan sebi i svojim uvjerenjima da tako treba raditi!" (*Sebi-arusu*, 1997. sv. 18, 48-51)

Sjećanja

- Moje poznanstvo sa profesorom Ešref-efendijom trajalo je više godina. Gajili smo uzajamno poštovanje. U nekoliko navrata sam ga posjećivao kući, jednom kada je bio bolestan, jednom u vrijeme agresije, jer mi je poslao poruku da bi se želio vidjeti sa mnom. Tom prilikom mi je ispričao neke stvari vezane za njegovo prepisivanje Kur'ana, dokle je došao i koje su mu se pojavile poteškoće vezane s tim.

- Tokom jednog našeg susreta u Orijentalnom institutu, pričao mi je svoja iskustva u komunističkom zatvoru. Kazao sam mu da je kroz život imao epizoda sličnih velikom turskom alimu Saidu Nursiju Bediuzzemanu. On se tada sjetio Nursijevih riječi, kad su ga učenici pitali kakve je sve probleme imao u Ataturkovim zatvorima i u ruskom konc-logoru u Sibiru i kazao im: "Kada bih imao života koliko dlaka u glavi, sve bi ih žrtvovao za ponos mog alimskog saruka!" Na jednom papiru mi je Ešref-efendija to napisao na osmanskom jeziku rekavši: "Našoj bosanskoj ulemi slična je sudbina!"

- Na Islamskom teološkom fakultetu predavao mi je Islamsku kulturu i civilizaciju. Bio je u predavanjima zanimljiv i spreman. Na ispitima je bio lahak. Jedne prilike su ispiti odužili, pa je zaučio je ezan, a dva studenta su izvukla pitanja i čekali početak ispita. On im je rekao da će otići na namaz, a njih je ostavio da se bave svojim bilješkama. Nije sumnjao da će koristiti knjige u njegovom odsustvu. Tu gestu su studenti cijevali zbog iskazanog povjerenja.

- Profesor Ešref-efendija imao je počast što je svojom rukom na arapskom jeziku ispisao murasele trojici naših reisu-l-ulema.